

BELLETEN

Cilt : XXVII

Temmuz 1963

Sayı : 107

KANIŞ = ANIŞA = NIŞA

ERKEN HİTİT ÇAĞININ BİR BAŞKENTİ

SEDAT ALP

Bilindiği üzere Hattuşa'nın (Boğazköy) büyük kırılları menşelerini Kuşşara şehrinin şöhretli hanedanına bağlamaktadırlar¹. Bu şehrin yeri henüz malûm değildir. "Kapadokya" metinlerinin araştırılmasına büyük hizmetleri dokunmuş olan Asuryolog J. Lewy, kendince bilinen, Kuşşara ile ilgili bütün kayıtları büyük bir itina ile incelemiş ve Kuşşara'nın Kani/eş'in doğusunda olması gerekeceği sonucuna varmıştır. Lewy, bu şehri Elbistan ile Binboğa Dağları'nın batısında ve Pınarbaşı-Maraş yolu üzerinde bulunan Kemer'de aramayı teklif etmektedir².

Buna karşılık Kuşşara Kırallı Pithana tarafından zaptedilmiş olan Ni/eşa şehrinin lokalizasyonu daha müsait bir duruma girmiştir. Oğlu Anitta'nın Boğazköy'de bulunan Hititçe kitabesinde Pithana'nın bu zaferinden söz konusu edildiği gibi Anitta'nın kendi zaferleri ve icraatı da anlatılmaktadır. Metnin aslı, devlet merkezi I. Hattuşili tarafından Kuşşara'dan Hattuşa'ya nakledildiği zaman oraya muhtemelen birlikte götürülmüştü. Aynı kitabeye göre Anitta'nın diğer şehir devletlerine karşı kazandığı büyük zaferlerden sonra geniş bir bölgeye hâkim olduğu anlaşılmaktadır. Artık o, "Büyük Kırallı" un-

¹ Krş. F. Sommer-A. Falkenstein, *Die hethitisch-akkadische Bilingue des Hattuşili I. (Labarna II.)*, München 1938 S. 105, 200; H. Otten, *Zu den Anfängen der hethitischen Geschichte*, M(itteilungen der) D(eutschen) O(rient-) G(esellschaft) No.83 S.35.

² *Old Assyrian evidence concerning Kuşşara and its location*, Hebrew Union College Annual, vol. XXXIII, 1962, S. 45-56.

vanını taşıyor³. Anitta, Neşa şehrindeki imar faaliyetlerini de tasvir ediyor. Bazı tanrıların mabetlerinin inşasından başka orayı bir de hayvanat bahçesi ile süslüyor. Kitabesinin başında kendisinden “Kuşşara kralı” diye bahsettiği halde sonradan Neşa’ya “benim şehrim” demektedir⁴. Bu hususlardan Anitta’nın Neşa’yı kendi başşehri yaptığı anlamı çıkıyor. Fakat Kuşşara’nın da Anitta zamanında diğer bir merkez olarak kalıp kalmadığını, yoksa ondan sonra mı tekrar devlet merkezi olduğunu, bilmiyoruz.

Anitta, kitabesine göre Neşa şehrinin Hitit tanrısı *Šiušmi* ile de (aynı zamanda *Šiušummi* veya *Šiunašummi*) bilhassa meşgul olmuş ve onun evvelce Zalpuva’ya kaçırılmış olan heykelini Neşa’ya geri götürmüştür. Belleten, Sayı 50 (1949) S. 270’de ve aynı makalenin Almanca nüshasında J(ahrbuch für) Kl(einasiatische) F(orschung) I (1950-51) S. 126’da “Kappadokya” metinlerinde geçen şahıs adı *Šiuašmi*’de aynı tanrı adını görmüş⁵ ve bu eşitliği Anitta metninin veya onun dayandığı tarihî kaynakların hakikî olduğunu destekleyen yeni bir delil olarak ileriye sürmüştüm⁶. O zamanlar bu kitabenin hakikî olduğundan şüphe edilmekte ve sonradan düzme olduğu tahmin edilmekte idi. Aynı yerde S. 269 veya S. 125’de yerlilere ait şahıs adlarında görülen *-ala, -ili, -ula* v. s. eklerinde Hitit thema vokal’ini bir sıra misallerle isbat etmiş ve Hititlerin (Nesit’lerin) Asur ticaret kolonileri devrinde Anadolu’da buldukları tezini savunmuşum⁷. O sıralarda bu çağda Hititlerin Anadolu’da mevcut olmadıkları⁸

³ Bk. H. Otten, a. g. y. 41. Anitta’nın iktidar durumu, Alişar’da bulunan bir Eski Asur vesikası ile de teyid ediliyor. Orada da kendisinden “büyük kral” diye bahsediliyor: I. Gelb, *Inscriptions from Alishar and Vicinity* S. 50 (OIP 27); J. Lewy, R(evue) H(ittite et) A(sianique) 17, 6; Archives d’Histoire du Droit Oriental 2, 133 v. d.

⁴ Bk. H. Otten, a. g. y. 42.

⁵ Krş. aynı zamanda H. Th. Bossert, *Asia* S. 89.

⁶ Benzer bir şekilde A. Goetze de düşünüyor: *Language* vol. 30, 1954, S. 359 not 74.

⁷ Krş. aynı zamanda F. Hrozny, *Die Aelteste Geschichte Vorderasiens*, Prag 1940, S. 120; H. Th. Bossert, *Asia* passim.

⁸ A. Goetze 1933 yılında *Kleinasiens* (1. Aufl.) S. 68’de şöyle yazmıştı: “*Die in den Texten enthaltenen Eigennamen lassen neben den Semiten, die selbst nicht einheitlich sind, auch Einheimische erkennen. Diese Kleinasiaten werden wir als Proto-Hattier zu bezeichnen haben, doch ist im Auge zu behalten, dass auch Palaer und sogar schon Luwier unter ihnen vertreten sein mögen.*”

veya onlara ancak izler halinde rastlanabileceği⁹ kanaati hâkimdi. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi X (1952) S. 242 v. d.'ın de aynı görüşü daha geniş esaslar üzerine istinat ettirmiştim. Bugüne kadar bu görüş gittikçe kuvvetlenmiş ve yeni delillerle desteklenmiştir¹⁰. Yalnız uluslararası büyük şöhrete sahip olan iki ilim adamı, B. Landsberger ve A. Goetze, Hititlerin bu çağda Anadolu'da mevcut olduklarını kabul etmek istememektedirler. Landsberger'e göre bu devirde Anadolu'da Hititçenin arkaik bir şekli bile kabul edilemez¹¹. Son yıllarda Goetze aynı çağa ait Eski Anadolu dillerinin araştırılmasına üç önemli makale tahsis etmiştir¹². Goetze bu devir için Hititçeye, Luviceye ve Palaceye çok yakın olan ve "Kaniş dili" diye adlandırdığı bir dil kabul ettiği için onunla görüşlerimiz biraz daha yaklaşmaktadır.¹³

M. ö. ikinci binin başlarında Kızılırmak bölgesinde konuşulan başlıca dilde *şüa-* veya *şüana-* "tanrı" anlamına gelmekte idi. Onu *Şüaşmi*, *Şüanala* ve *Şimnuman* gibi şahıs adlarından kazanmak mümkündür.¹⁴ *Şüa-* veya *şüana-* İndo Avrupalı olarak kabul edilen Hititçedeki *şiu-* veya *şüna-* sözünün eski şeklidir.¹⁵ Ne Hattice ne de Lu-

F. Sommer, *Hethither und Hethitisch* adlı kitabında (1947) S. 11'de şöyle yazıyordu: *Die zahlreichen einheimischen Namen, die auf den noch vorhethitischen Tafeln von Kültepe begeben, führen beim Zusammenhalten mit dem, was die Boğazköygrabungen hergeben, auf ein Volk, dass die moderne Wissenschaft mit gewollter Künstlichkeit "Proto-Hattier" nennt."*

⁹ Bk. E. Bilgiç, *Die Ortsnamen der "kapadokischen" Urkunden im Rahmen der alten Sprachen Anatoliens*, Archiv f(ür) O(rientforschung) XV S. 18. Krş. aynı zamanda B. Landsberger, *Archiv Orientalni* XVIII 1-2 (1950) S. 341 not 67.

¹⁰ Krş. H. Otten, *MDOG* 83 (1951) S. 44; E. Laroche, *Receuil d'Onomastique Hittite*, Paris 1952, S. 101-110 ve S. 116; E. Bilgiç, *Kapadokya metinlerinde geçen yerli appellatifler ve bunların eski Anadolu dilleri içerisindeki yeri*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları 88, 1953, S. 5-23; H. G. Güterbock'un fikri hakkında bk. aşağıda.

¹¹ *Assyrische Königsliste und "Dunkles Zeitalter"*, J(ournal of) C(uneiform) S(tudies), vol. 8 (1954) S. 120 v. d. not 259, 4.

¹² *The theophorous elements of the Anatolian proper names from Cappadocia*, Language vol. 29 (1953) 263 v. d.; *Some groups of Ancient Anatolian proper names*, vol. 30 (1954) S. 349 v. d.; *Suffixes in "Kanishite" Proper Names*, RHA XVIII fasc. 66-67 (1960) S. 45 v. d.

¹³ Krş. son olarak RHA fasc. 66-67 S. 45.

¹⁴ Krş. H. Th. Bossert, *Asia* S. 81.

¹⁵ *-N(n)-* teşkilleri hakkında bk. S. Alp, *The -n(n)- formations in the Hittite Language*, *Belleten* cilt XVIII, Sayı 72 S. 449-467.

vice olmaması dikkate şayandır.¹⁶ Benim görüşüme göre bu noktanın söz konusu olan dilin tayini bakımından önemi çok büyüktür. Hattice'ye ait oldukları emniyetle söylenebilen şahıs adlarının sayısının çok mahdut olduğu gözönünde tutulduğu takdirde Anadolu'da otokton olduğu kabul edilen ve iltisakî bir dil olan Hattice'nin koloni devrinde pek gerilemiş olduğunu düşünmek gerekecektir.¹⁷ Belki de bu dil, daha o zaman ölmüş bulunmakta idi. Luvi, Pala ve Hitit dil elemanlarını birbirlerinden ayırmak çok daha güçtür. Çünkü bu üç dil birbiriyle yakın akrabadırlar. Fakat "tanrı" kavramının *šiya-* veya *šiyana-* sözü ile ifade edilen bir dili "Protoluvice" diye adlandırmak hiç bir suretle tavsiye edilemez.¹⁸ Luvi'lilerin iskân bölgesi batı ve güney Anadolu'dur. Bu cihet de, esas vatani Kızılırmak bölgesi olan bir dile "Protoluvice" denmesini önlemelidir.¹⁹

Bu çağda yerli Anadolu halkına ait şahıs adlarının çoğunun Boğazköy'deki Hitit kaynaklarından tanınan şahıs adlarının benzeri olduğu inkâr edilemez. Koloni çağında Kızılırmak bölgesinde muhtemelen Boğazköy metinlerindeki Hititçeden farklı olmayan bir dil yaşamakta idi. Bu dillerin birincisi sonuncusundan muhtemelen ne daha çok ne de daha az İndo-Avrupalı idi.

B. Hrozný, büyük bir ticaret merkezi olan Kane/iş'in koloni çağına ait en büyük tablet buluntularını veren Kültepe olduğunu tesbit etmek suretiyle ilme büyük hizmet etmiştir.²⁰

Bu çağa ait şahıs adlarında görülen dil elemanlarının ait oldukları diller konusu, H. G. Güterbock tarafından yayınlanmış olan bir makale sayesinde yeniden aktüel olmuştur. Güterbock bu yazı-

¹⁶ Hatticede *ašhab* "tanrı" (*yašhab* kolektif çoğul). Bk. E. Forrer, Z(eitschrift der) D(eutschen) M(orgenlaendischen) G(esellschaft) 76 S. 230; E. Laroche, Revue d'Assyriologie 41 S. 77. Luvice'de "tanrı" sözü *maššana-* ile ifade ediliyor. Bk. H. Otten, *Zur grammatikalischen und lexikalischen Bestimmung des Luvischen*, Berlin 1953, S. 61 v.d.

¹⁷ Yalnız Bilgiç, AfO XV S. 4 v. d. II 2'deki şahıs adları ile II 12'de kaydedilen mükerrer teşkillerin bazılarını hakikî Hattice şahıs adları olarak kabul etmek mümkündür.

¹⁸ B. Landsberger, Belleten III S. 214 not. 17, S. 215; E. Bilgiç, AfO XV S. 14; A. Kammenhuber, RHA 58, S. 18-20.

¹⁹ Krş. aynı zamanda B. Landsberger, JCS 8 S. 121 not 259, 4. Kendisi orada "Protoluvice" deyimini "Kanişçe" lehine terk ediyor.

²⁰ Syria 8 (1927) S. 10.

sında eskiden E. Forrer tarafından ileri sürülmüş olan bir hipotezi²¹ yeniden ele almakta ve Kani/eş ile Ni/eşa'nın eşitliğini tekrar teklif etmektedir: *Kaneš and Neša: Two forms of one Anatolien Place name?*²²

Güterbock, Kani/eş ve Ni/eşa ile ilgili kaynaklar üzerinde durduktan sonra teklif ettiği eşitliğin sebeplerini açıklamaktadır. Bir çok kimselerin bu makaleye kolayca erişemeyeceğini tahmin ettiğim için Güterbock'un ileriye sürdüğü sebepleri burada tekrar özet halinde sunuyorum:

Eski Asur metinlerine göre Pithana ile Anitta, Kani/eş üzerine hükmettikleri halde Anitta'nın Boğazköyde bulunan metninde ondan söz konusu edilmemektedir. "Kıral Anitta'nın sarayı" kitabesini ihtiva eden bir "hançer" Kültepe höyüğünde bulunmuştur.²³ "Hançer" in bulunduğu bina, Anitta'nın sarayı olabilir. Fakat Güterbock "hançer" in başka yerden oraya getirilmiş olabileceğini de düşünmektedir.

Kani/eş ile Ni/eşa'nın aynı şehir olması, Kani/eş'in Anitta'nın tarihî metninde anılmamasını izah edebilir.

Hititoloji ilminin başlarında E. Forrer, Kani/eş şarkıcısının kültürlerinde şarkı söylediği bazı tanrıların adlarının Hititçe denilen dile ait olduklarını tesbit etmişti.²⁴ Bu sebepten Forrer bu dile "Kanişçe" (kanisch) demektedir. Fakat Forrer'in teklifi diğer Hititologlar tarafından kabul edilmemişti. Güterbock, Kaniş şarkıcısı ile ilgili olan Tanrı adlarının hepsinin Hititçe olmadığını belirtmekte, fakat muhakkak Hititçe olan tanrı adlarının yalnız Kani/eş şarkıcısı ile münasebet halinde geçtiklerini kaydetmektedir.

Boğazköy metinlerinde Hitit diline bir taraftan Ni/eşa seherine göre *našili*, *nišili*, veya *nešumnili* "Ni/eşace" denmesi, diğer taraftan ise adları aynı dile ait olan tanrıların kültlerinin Ni/eşa şarkıcısı ile değil de -böyle bir şarkıcı hakkında her hangi bir kayıd şimdye kadar ele geçmemiştir- Kani/eş şarkıcısı ile ilgili olması suretiyle meydana gelen tezad, Kani/eş ile Ni/eşa aynı şehir olduğu takdirde ortadan kalkabilirdi.

²¹ Forrer'e göre Neša, Kaniş'in Hititçe şekli, Kaniş'in başındaki *ka-* ise Hattice bir önektir: Glotta XXVI (1938) S. 190 not 1.

²² Eretz-Israel, vol. v (1958) S. 46*-50*, Israel Expl oration Society, Jerusalem.

²³ K. Balkan, *Kaniş Kârum'unun Kronoloji Problemleri Hakkında Müşahedeler* (Türk Tarih Kurumu yayınlarından VII. Seri-No. 28 (1955) S. 25-26 resim 12; T. Özgüç, *Anitta Hançeri*, Belleten No. 77 (1956) 29-32 resim 3.

²⁴ ZDMG 76, 1922, S. 198.

Güterbock, Kaniş tanrıları olarak tespit edilen [*Ašgašepa*], *Kraliçe* ve *Pirva*'nın kültüründe şarkı söyleyen ^{LU.MES}*nešumeneš*'in "Neşalılar"ın "Kaniş şarkıcıları" ile aynı olabileceğini de düşünmektedir.

Koloni devrine ait şahıs adlarının tahlilinde kaydedilen gelişmeler, Ni/eşa diline ait bir sıra eleman ile, bir kaç ortak sözü gün ışığına çıkardı. Hititçe veya onun arkaik bir şekli Kane/iş'de konuşuluyordu. Ni/eşace'nin Kani/eş'de konuşulması, tabiatıyla Kani/eş ile Ni/eşa'nın aynı şehir olduğunu isbat etmez. Fakat aynı olmaları bu hususu daha kolay izah eder.

H. Otten'in *kanišumnili* "Kanişçe" adverb'i ile ilgili olarak üzerinde durduğu iki adet poetik metin fragmanının²⁵ anlaşılması şimdilik güçtür. Bu metinlerde Hititçe sözler ve formlar yanında klâsik dilden tanınmayan hususlar da vardır. *Kanišumnili* adverb'i, diğer bir metinde geçtiğinden bu cümlelerin onunla ilgili olduğu yalnız tahmin edilebilir. Fakat bu fragmanlarda arkaik olup sonradan kayboldukları kabul edilemeyecek hiç bir şey yoktur. Onlarda başlıca noktalarda Hititçeden başka bir dil kabul etmek için zorlayıcı bir taraf mevcut değildir. Bu fragmanlar *kanišumnili* ile *nešumnili*'nin eşitliğini iddia etmeği mani değildir.

Güterbock daha makalesinin başında S. 46*'da, kat'i bir ispat değil, bir hipotez sunduğunu kaydetmekte ve S. 49*'da ileriye sürdüğü deliller hakkında şöyle demektedir: "*I am well aware of the fact that it is not conclusive; the evidence may, and will, be interpreted differently. Nevertheless, I feel that the possibility of Neša being Kaneš is strong enough that it should be taken into consideration.*"

Kemal Balkan'ın eserinden Tahsin Özgüç'ün başkanlığı altındaki Türk Tarih Kurumu kazılarında çıkan henüz yayınlanmamış Kültepe metinlerinin de Güterbock'un teklifine karşı olmadıklarını öğrenmekteyiz. Balkan, onu bir çalışma hipotezi olarak kabul etmekte ve bu suretle tablonun daha aydınlık olacağını ve bir çok güçlüklerin ortadan kalkacağını beyan etmektedir.²⁶ O. R. Gurney de Güterbock'un teklifini tereddüt etmeden kabul ediyor. Fakat Gurney'nin

²⁵ H. Otten, *Pirva - der Gott auf dem Pferde*, JKIF II S. 62-73.

²⁶ *Mama Kırvalı Anum - hirbi'nin Kaniş Kırvalı Warşama'ya Gönderdiği Mektup* S. 44, 59, 63-65, Türk Tarih Kurumu Yayınlarından VII. Seri No. 31 a. Kırvalı Warşama'nın adı için krş. Hititçe *waršama-*, J. Friedrich, *Hethitisches Wörterbuch* S. 247.

makalesinden problemin çözümü için yeni delillerinin mevcut olup olmadığını anlayamıyoruz.²⁷ Buna karşılık A. Goetze, Güterbock'un delillerini ikna edici bulmamaktadır.²⁸ H. Otten'e göre Kuşşara ile Neşa'nın lokalizasyonu şimdilik mümkün değildir.²⁹ Onun ifadesinden de Kani/eş ile Ni/eşa'nın eşitliği için ileri sürülen delilleri yeter bulmadığını görüyoruz. A. Kammenhuber, Güterbock'ın çözüm teklifini ilgi çekici bulmakta, fakat tezin kabulundan kaçınmaktadır.³⁰ F. Kinal da ihtiyatlı bir dil ile Güterbock'un teklifini kaydetmekle yetinmektedir.³¹

Neşa'nın Anitta'nın tarihî metninde çok önemli bir rol oynamasına karşılık koloni devri kaynaklarında gayet mahdut ölçüde anışı dikkate şayandır. Kani/eş ve Ni/eşa'nın hiç bir metinde yanyana görülmemesi de önemli bir noktadır.

Kısa bir süre önce Stefan Prezeworski'nin bir makalesini okurken orada³² kaydedilen Franz Cumont'nun şu başlığı taşıyan bir makalesi dikkatimi çekti: "*A propos d'un décret d'Anisa en Cappadoce*"³³. Cumont'un makalesinin muhtevası, Güterbock tarafından tekrar ortaya atılan sorunun çözümü bakımından o derece önemlidir ki, üzerinde durulması gerekmektedir. Hititologlar için kolayca erişilemeyecek bir yerde yayınlanmış olduğu için bu önemli etüd, maalesef çabuk unutulmuştur. Fakat Prezeworski'nin makalesinden de Cumont'un Yunanca bir kitabede geçen Anisa şehrini bugünkü şöhretli Kültepe'nin eski bir adı olarak teşhis ettiği anlaşılmaktadır.

Bundan takriben iki yıl önce Ankara Üniversitesinde Eski Anadolu'nun Yunan ve Roma çağına ait coğrafyası konusunda bir konferans

²⁷ *Anatolia c. 1750-1600 B. C. S. 4* (The Cambridge Ancient History, Revised Edition of Volumes I-II, Cambridge University Press 1962).

²⁸ RHA XVIII Fasc. 66-67 S. 51 not. 7: "The argument of H. G. Güterbock, *Eretz Israel* 5 (1958) 46 * ff., who -renewing a thesis of E. Forrer's- proposes to equate Kaniş with Neša and thereby to avoid the difficulty that the singer of Kaniş speaks nešili, remains unconvincing to me."

²⁹ *Das Hethiterreich* S. 336 (Hartmut Schmökel'in *Kulturgeschichte des Alten Orient* adlı kitabında, Stuttgart 1961).

³⁰ *Nominalkomposition in den altanatolischen Sprachen des 2. Jahrtausends*, Zeitschrift für Vergleichende Sprachforschung, cilt 77 (1961) S. 161 v.d. not 1.

³¹ *Eski Anadolu Tarihi* S. 65, Türk Tarih Kurumu Yayınlarından XIII. Seri-
No. 7.

³² *Un vase à décor plastique du Kültepe*, RHA V. Fasc. 35, S. 87 v.d.

³³ *Revue des Études Anciennes* XXXIV (1932) S. 135-138.

veren L. Robert de Kaniş ile Nişa'nın eşitliğini destekleyen Yunanca kaynaklardan söz konusu etmişti. Robert'in burada benim kaydettiğim kaynaktan mı faydalandığını veya elinde başka kaynakların mevcut olup olmadığını hatırlamıyorum.

Cumont tarafından ele alınan ve bronz bir levha üzerinde bulunan Yunanca kitabe, eskiden Berlin Müzesi tarafından satın alınmış ve 1880 yılında Curtius tarafından neşredilmiştir.³⁴ Kitabenin muhtevası hakkında Cumont şöyle demektedir: "*C'était un décret voté par la boule et le peuple d'Anisa en l'honneur d'un archonte qui s'était rendue dans la ville voisine d'Eusébeia pour y plaider devant la justice la cause de sa patrie et avait obtenue que celle-ci entrât en possession d'un héritage qui lui était contesté.*" Cumont'a göre, a. g. y. 135, Curtius kitabenin nereden geldiğini bilmiyordu. Kitabede Astarte'nin bir mabedinin anılması, onu bronz levhanın Suriye'den gelmiş olduğunu düşünmeye sevk etmişti. Fakat eser, İstanbul'dan Berlin'e gitmiştir. Kitabeyi İstanbul'a geldiği sırada bir antikacıda kopye etmiş olan Mordtmann onun Kayseri ile Sivas arasında Gomerek köyü civarındaki Kültepe'de bulunmuş olduğunu öğrenmiştir. Cumont'a göre Mordtmann buluntu hakkında Κωστ. Ἑλλην. Φιλολ. Σύλλογος, cilt XV'da, 1880, [1884 te yayınlanmıştır], Παράρτημα S. 52, n° 10'da şöyle yazmaktadır: Ἐν τόπω καλουμένῳ Kul-Tépé πλησίον τῆς κώμης Gomérek κειμένης μηταξὺ Kaisarείας καὶ Σεβαστείας³⁵.

Mordtmann'ın tesbit ettiği haberin doğruluğundan Cumont şüphe etmemekte ve Kültepe ile meşhur harabe yerinin kastedilmiş olduğunu kabul etmektedir. Cumont'un doğru olarak ifade ettiği gibi bu bölgede başka bir Kültepe mevcut değildir.³⁶ Cumont'a göre kitabenin muhtevası da Anisa'nın Kayseri veya Mazaka'dan uzak olmadığını göstermektedir. Anisa kitabesi yazı şekline göre M. ö. birinci yüz yıla tarihlenmektedir.

³⁴ Monatsberichte der Berliner Akademie 1880 S. 646 v. d. Curtius'un makalesi elime geçmemiştir.

³⁵ Mordtmann'ın yayımını da göremedim.

³⁶ Mordtmann tarafından bildirilen Gomerek hakkında Cumont şöyle demektedir: "*A la vérité, ce site se trouve plus près de Césarée que du bourg de Gemerek. Mais les Arméniens de Gemerek trafiquaient dans tout ce pays. Un d'eux aura acquis et porté au bazar de Stamboul la plaque inscrite qu'un paysan avait tirée du sol et ainsi s'explique l'indication 'à Kul-Tépé près de Gemerek' que reproduit Mordtmann. Il n'y a point d'autre Kul-Tépé dans cette region.*"

Elde ettiği neticeyi Hrozny'ye bildiren Cumont, ondan Kültepe'nin Eski Asur metinlerindeki adının muhtemelen Kaniş olduğu ve kazıları esnasında bir Yunan-Roma iskânının izlerine rastlamış olduğu cevabını almıştır.

Cumont, Kaniş ile Anisa'nın eşitliğini ilk defa olarak ortaya koymuştur. Kendisi bu konuda şöyle yazmaktadır: “*La ressemblance de ce nom (yani Kaniş'in) avec celui d'Anisa est telle quelle ne saurait être fortuite. Peut-être faut-il écrire 'Ανίσα avec l'esprit rude et nous aurions alors une altération analogue à celle du latin casa, qui, dans le dialecte toscan, est devenue khasa avec une aspiration et s'atténue presque en hasa.*”

Anisa (= Kültepe) sayesinde Kani/eş ile Ni/eşa arasında önemli bir köprü kurulduğu aşikârdır. Dil bakımından Anisa'dan Ni/eşa'ya geçmek, Kani/eş'den Ni/eşa'ya geçmekten çok daha kolaydır.

Şehir adı şekli Anisa, Boğazköy metinlerinde de görülüyor. Şuppiluliuma'nın yıllıklarında muhtemelen Neşa ile değişik olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. E. Forrer, *Boghazköi-Texte in Umschrift* 2, 37 I'de şöyle okuyoruz:³⁷

1 [..... A.NA A.B]U.IA [me-mi-an] ú-té-ir

2 [(^{LU}KUR-ú)]a ku-iş I.NA ^{URU}A-ni-şa pa-ra-a pa-a-an-za [(e)]-eş-ta

3 ki-nu-na-ú-a-ra-aş ŞA.PAL ^{URU}N[e]-iş-şa³⁸ nu-uş-şi A.BU.IA pa-it

“ [..... Ba]bam[a haber] getirdiler:

‘Anişa'ya, dışarıya gitmiş olan düşman, şimdi N[e]şsa'nın altındadır’. Babam ona karşı gitti.”

Ben de Güterbock gibi Ni/eşa'nın sonundaki -a'nın Hititçe thema vokal'i olduğunu kabul ediyorum. Anişa'nın Kültepe oluşu keyfiyeti, Kani/eş'in benim bilgime göre şimdiye kadar Kani/eşa şeklinde yazıldığıнын bilinmemesinin yarattığı güçlüğü de ortadan kaldırmaktadır. Kani/eş'in başındaki k'nın bir önek olması, kanaatimce mümkün değildir. Buradaki k, her halde bazan telâffuz edilemeyecek kadar zayıf idi. Bu düşünceyi Eski Assur metinlerindeki başında g bulunan

³⁷ Metnin rekonstrüksiyonu için bk. H. G. Güterbock, *The Deeds of Šuppiliuma as told by his son, Muršili II*, JCS vol. X (1956), S. 75.

³⁸ Güterbock, a. g. y. not 54'te bu şehir adının transkripsiyonunu şöyle yapmaktadır: ^{URU}x-iş-şa. Forrer tarafından kırık işaret için gösterilen izler bizim okuyuşumuza eyice uymaktadır.

Gani/eş yazılışları³⁹ ile Anişa'nın mevcudiyeti desteklemektedir. Ni/eşa ise, Anişa'nın daha kısa bir şekli olacaktır.

Kani/eş ile Ni/eşa'nın aynı şehrin adının ayrı şekilleri olarak teşhis edilmelerinin önemi büyüktür:

Kanişumnili "Kanişçe" ve *neşumnili* "Neşace" ile aynı dil ifade edilmekte idi. Asur ticaret kolonileri devri için ayrı bir Kani/eş dilinin rekonstrüksiyonuna ihtiyaç yoktur. Bu dil, günümüzün ilim adamları tarafından "Hititçe" denilen dilden başka bir dil değildir. Eski Asur metinlerinde yerlilere ait şahıs adlarındaki dil elemanlarının araştırılması suretiyle birinci derecede bu dilin erken bir safhası kazanılabilir.

Kani/eş = Anişa = Ni/eşa, Erken Hitit Devrinde Hititler tarafından kesif bir surette iskân edilmişti. Kendi dillerine verilen adın bu şehrin adına izafe edilmesi ancak bu suretle izah edilebilir.

Anadolu'da Asur Ticaret Kolonileri Çağı, Erken Hitit Çağıdır. Arkeolojik buluntular da bu hususu tamamen teyid etmektedir.⁴⁰

Kani/eş (= Kültepe) yalnız Koloni Devrinin en büyük ticaret merkezi değil aynı zamanda Erken Hitit Çağı kırallarından Anitta'nın sınırlarını genişlettiği ve büyüttüğü devletin başkentidir.

Kültepe höyüğü üzerinde Anitta'nın sarayından başka aynı kırılın tarihi kitabesinde yaptırdığını bildirdiği Göğün Fırtına Tanrısının, Tanrı Şiuşummi'nin ve Tanrı Halmaşuitta'nın mabetlerinin de -eğer daha önce tahrib edilmemişler ise- bulunabilmesi gerekmektedir.

Anitta'nın kapısına [koydurduğunu] bildirdiği tabletinin sözlerini de belki de tâlin yardımıyla bir gün Kültepe'deki yerinde bulmak mümkün olacaktır.

³⁹ Bk. E. Bilgiç, AfO XV 33 v. d.; B. Hrozný, *Inscriptions Cunéiformes du Kultépe* vol. I, Praha 1952, S. 19; B. Kienast, *Die altassyrischen Texte des Orientalischen Seminars der Universität Heidelberg und der Sammlung Erlenmeyer* - Basel, Berlin 1960 S. 117.

⁴⁰ Krş. K. Bittel, *Hethiter und Proto-Hattier*, Historia I S. 267 v.d.; E. Akurgal, *Die Kunst der Hethiter* S. 18-29 (Hirmer Verlag, München 1961).